

УДК 930.253:929Білаш

Л. В. ЛЮБАРСЬКА\*

**ТВОРЕЦЬ НЕЗАБУТНІХ ШЕДЕВРІВ  
(ДО 85-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ  
УКРАЇНСЬКОГО КОМПОЗИТОРА О. І. БІЛАША)**

Публікується фотодобірка документів із фондів Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного, що висвітлює життя і творчість українського композитора О. І. Білаша.

**Ключові слова.** О. І. Білаш; естрадні мелодії; шлягер; академічні твори; кінофільми; ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного.

Олександр Іванович Білаш народився 6 березня 1931 р. у селищі Гридизьк Полтавської області у співучій селянській родині. Перші спроби музикування робив ще в дитинстві: на привезеному батьком із Полтави півтораоктавному акордеоні-чвертці написав перший самостійний твір – “Вальс-гавот на дванадцять колін”. Професійні навички почав здобувати у шістнадцять років у Київській музичній школі для дорослих під керівництвом знакових українських композиторів – Платона та Георгія Майбород. Згодом – Житомирське музичне училище ім. В. С. Косенка і Київська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського. Окрім музики, ретельно вивчав літературну класику (від О. Пушкіна і Т. Шевченка до А. Малишка і О. Твардовського). Визначальний вплив на формування О. Білаша-композитора й естета на всіх етапах навчання мали знані українські композитори М. Дремлюга, К. Данькевич, Г. Жуковський, А. Свечников, М. Вілінський та інші. Від 1950 р. до 1961 р. О. Білаш викладає теорію музики в Київському педагогічному інституті. Протягом 1976–1994 рр. обіймає посаду голови правління Київської організації Спілки композиторів України.

Олександр Білаш, автор, насамперед, пісень і романсів, які давно “позбулися” авторства і стали впізнаваними і відтворюваними кожним уже за першим рядком, – лірик за природою свого обдарування. Критики називають основні емоційно-образні грані його творчості: ліричну рефлексію, високу сентиментальність у найкращому розумінні цього слова, лаконізм трагічних висловлювань, влучний психологізм. Зрештою, через це вона дуже близька і змістовно, і за логікою складання внутрішньої форми до фольклорного піснетворення. Головним шедев-

---

\* Любарська Людмила Валентинівна – провідний науковий співробітник сектору публікації документів Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного.

ром О. Білаша вважають пісню на слова Д. Павличка “Два кольори”. Так само люблять “Ясени”, “Впали роси на покоси”, “Ластівку”, “Забіліли сніги”, “Розплелись, розсипались, розпались, наче коси, вересневі дні” у пронизливому непафосному виконанні в супроводі електрогітар і барабанів полтавським ВІА “Краяни”.

Серед авторів поетичних текстів, які озвучив О. Білаш, – поезії класиків давніх і сучасних: Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, О. Олесья, О. Фета, С.Єсеніна, А. Малишка, О. Підсухи, Д. Павличка, Л. Забашти, М. Ткача, І. Драча, М. Стельмаха, Є. Гуцала, Б. Олійника та безлічі інших авторів, як відомих, так і аматорів. За визнанням самого композитора, для нього “в поезії немає авторитетів” – лиш “хороші слова”. Окрім того, він і сам писав вірші: в період між 1977 та 2001 рр. вийшло десять поетичних збірок, серед них – “Мелодія”, “Криниця”, “Ластів’яні ноти”, “Мамине крило” тощо. Після появи восьмої збірки у 2000 р. О. Білаша прийняли до Національної спілки письменників України.

Якщо популярні й естрадні мелодії композитора відомі широкому загалу, то знавці не менше поцінують О. Білаша-академіста. Почавши свої музичні дослідження “усним та безписемним” “Вальсом-гавотом”, Олександр закінчує консерваторію симфонічною поемою “Павло Корчагін”, творами для симфонічного оркестру “Скерцо”, “Весняна сюїта”, балетна сюїта “Буратіно”. Діапазон музичних пошуків композитора широкий, різножанровий, і загалом можна визначити основу творчого методу О. Білаша: синтез музики і слова, музики і сценічної драми, музики та кіно.

Не раз звертався композитор до опери. Великих написав дві: “Гайдамаки” за поемою Т. Шевченка (1965 р., лібрето В. Шевчука) та “Прапорonoсці” за романом О. Гончара (1985 р., лібрето Б. Олійника). Інші – опера-балет “Буратіно” (1988 р.) та оперета “Чиста криниця” (1976 р.). За словами дослідників, О. Білаш привніс в оперу природний, невимушений, не вичавлений програмними вимогами мелодизм, так притаманний творчому стилю самого композитора.

Особливо ж цікавими є зразки моноопери – “Балада війни” на слова І. Драча (1971 р.) та “Сповідь білого тюльпана” за повістю Ч. Айтматова (1999 р.). Ці твори продовжують лінію української камерної опери, що починається від лисенківського “Ноктюрну” (1912 р.), розвивається у творчості К. Стеценка, Г. Жуковського, В. Губаренка. Водночас, не менш помітними постають паралелі з такими класичними зразками цього жанрового різновиду, як “Чекання” А. Шенберга (1909 р.), “Людський голос” Ф. Пуленка (1959 р.) та інші. Тож очевидно видається теза про належність творчості О. Білаша не тільки до традиційного напрямку, але й значною мірою про відповідність і вписаність її у загальноєвропейські тенденції оперних новацій.

Іншим великим твором О. Білаша стала ораторія “Вишневий вітер” на слова І. Драча “На смерть поета”, присвячена Т. Шевченку (1989 р.). Монументальна композиція із семи частин призначена для читця, трьох солістів, хору та великого симфонічного оркестру. До вокально-симфонічних творів композитора також належать кантати “Надвечірні дзвони” (“Голод–33”) на слова В. Бровченка та “Поклони” на слова І. Франка (1994 р.). Інструментальними творами яскраво концертного спрямування є “Вокаліз” для мецо-сопрано та симфонічного оркестру (1965 р.) і два фортепіанні концерти (1978 р., 1983 р.).

У творчому доробку О. Білаша є місце й музиці для дітей: присвячений онуці фортепіанний цикл із дев’яти п’єс “Тетянчин альбом” (2000 р.), а також два пісенні цикли – “Алфавітні усмішки” (1993 р.) та “Пшениченька” (1997 р.), низка програмних творів на сюжет улюбленої дитячої казки “Буратіно”: балетна (1963 р.) та симфонічна (1986 р.) сюїти, а також мюзикл 1995 р.

Творчість О. Білаша пов’язана зі ще одним видом мистецтва: у його доробку – музика до кінофільмів “Катя-Катюша”, “Роман і Франческа”, “Сейм виходить з берегів”, “Сон”, “Бур’ян”, “Легендарний Севастополь”, “Дума про місто”, “Вир” та багатьох інших. І мало хто знає, що вірші В. Висоцького у фільмі “Небезпечні гастролі” звучать саме у Білашевій музиці, як от дивовижний романс Бенгальського “Наші душі купались у весні”.

Пише О. Білаш і для радіопередач, до п’єс українських драматургів: “Ніч на Івана Купала” М. Стельмаха, “Дороги, які ми вибираємо” М. Зарудного, “Жарти жартами” О. Підсухи, “Не лишай мене в дорозі” Ю. Мушкетика тощо, думас про створення оперети. Першою стала “З піснею в серці”, за нею були “Дзвони Росії” та “Легенда про Київ”.

Серед виконавців пісень композитора – Д. Гнатюк, К. Огневий, М. Кондратюк, А. Мокренко, Ю. Гуляєв, В. Тіткін, О. Таранець, М. Ритвицький та інші. І найвідданіша – дружина, народна артистка УРСР Лариса Іванівна Остапенко. Співали й біт-групи тих років. Так, шлягером у репертуарі ВІА “Кобза” була пісня О. Білаша “Люби мене – не покинь”.

Найкращі пісні О. Білаша, за висловом А. Окари, то не просто саундтрек 1950-х – поч. 1970-х років, то рентген – не так самої суперечливої доби, а радше того ідеального душевного простору, який могла створити для себе українська радянська людина. Один із лейтмотивів О. Білаша – абсолютна, космічна гармонія людини-селянина (“Впали роси на покоси”, “Ластівка”), інший – туга за “втраченим раєм”, рідною домівкою. Звідси печаль і світлий сум пісень, що, можливо, і є найціннішим здобутком української пісенної культури того часу. Музика О. Білаша – не тільки вдале образно-поетичне “влучення” в архетипічність формули народнопісенного жанру, а й творення нового

Український композитор  
О. І. Білаш з родиною за  
обіднім столом.  
Київ, 50-і рр. XX ст.  
Автор зйомки  
С. Белозьоров.  
*ЦДКФФА України*  
*ім. Г. С. Пшеничного,*  
*од. обл. 2-110660.*



міфу – про внутрішній світ самозаглибленого киянина, про музику, як ідеальний простір мрії, почуттів і невітлених бажань.

Герой України, Лауреат Республіканської та Всесоюзної комсомольських премій, лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка, народний артист СРСР, народний артист України Олександр Білаш помер 6 травня 2003 р. і похований на Байковому кладовищі. Його ім'я носить Градиська гімназія, там же розташований літературно-меморіальний музей О. І. Білаша, а на київському будинку, де мешкав композитор, встановлено меморіальну дошку. Свій внесок у збереження пам'яті про класика української музичної культури робить і ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, у фондах якого налічується кількадесят фотографій О. І. Білаша: офіційних і “без краватки”, а також понад сотню аудіозаписів його творів – як широковідомих, так і призначених для вуха елітарного.



Композитор О. І. Білаш і письменник О. М. Підсуха серед акторів Тернопільського українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка.  
Зліва направо сидять О. І. Білаш, О. М. Підсуха, А. М. Ластівка, Я. Т. Геляс, Я. Т. Коваленко; стоять В. Д. Яменський, С. І. Онипко, П. І. Загребельний, М. О. Веніславський, художник Данилишин. м. Тернопіль, 1960 р.  
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-178743.



Делегати V з'їзду композиторів України у перерві між засіданнями.  
Зліва направо О. І. Білаш (2-й), А. Й. Кос-Анатольський.  
Київ, грудень 1968 р. Автор зйомки Я. Б. Давидзон.  
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-209421.





О. І. Білаш – український композитор,  
заслужений діяч мистецтв УРСР  
вдома з дочкою.  
Київ, 1969 р.  
Автор зйомки С. Белозьоров.  
*ЦДКФФА України*  
*ім. Г. С. Пиєничного,*  
*од. обл. 0-122694.*



Український композитор,  
заслужений діяч мистецтв УРСР  
О. І. Білаш у робочому кабінеті.  
Київ, 1969 р.  
*ЦДКФФА України*  
*ім. Г. С. Пиєничного,*  
*од. обл. 0-122692.*



Український композитор,  
заслужений діяч  
мистецтв УРСР  
О. І. Білаш під час  
зустрічі з робітниками  
одного із київських  
заводів.  
Київ, 1969 р.  
Автор зйомки  
С. Белозьоров.  
*ЦДКФФА України*  
*ім. Г. С. Пшеничного,*  
*од. обл. 0-122695.*



Український композитор,  
заслужений діяч  
мистецтв УРСР О. І. Білаш  
і заслужена артистка УРСР  
Л. І. Остапенко під час  
розучування нової пісні.  
Київ, 1969 р.  
Автор зйомки С. Белозьоров.  
*ЦДКФФА України*  
*ім. Г. С. Пшеничного,*  
*од. обл. 0-122696.*

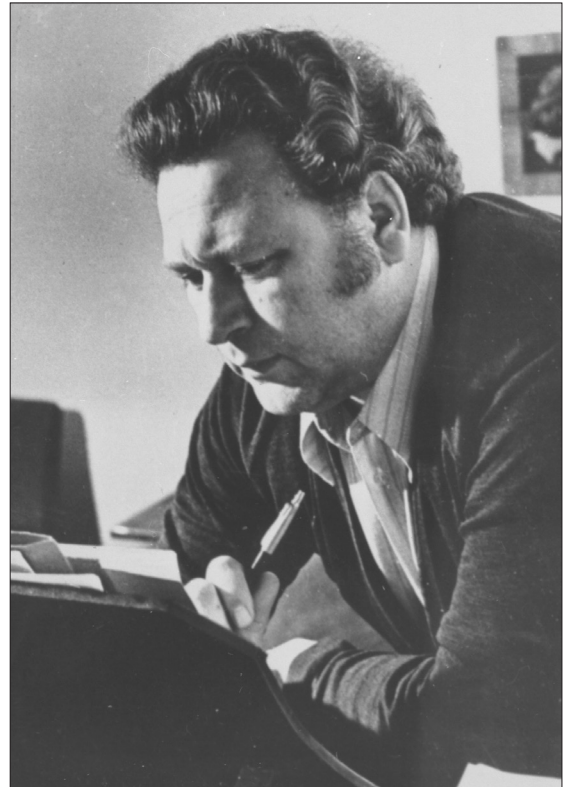
О. І. Білаш –  
український  
композитор,  
заслужений діяч  
мистецтв УРСР  
під час роботи.  
Київ, 1969 р.  
Автор зйомки  
С. Белозьоров.  
*ЦДКФФА України  
ім. Г. С. Пшеничного,  
од. обл. 2-110196.*



Композитор О. І. Білаш (праворуч) і письменник О. Т. Гончар під час бесіди.  
Київ, 70-і рр. ХХ ст.

Автор зйомки Е. І. Малишевський.  
*ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-151239.*





Український композитор,  
заслужений діяч мистецтв  
УРСР О. І. Білаш.  
Київ, 70-і рр. XX ст.  
ЦДКФФА України  
ім. Г. С. Пиєничного,  
од. обл. 0-178456.



Голова Комітету з Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка академік М. З. Шамота  
вручає диплом і почесний знак лауреата премії композитору О. І. Білашу.  
Київ, 25 березня 1975 р.

Автор зйомки Ю. П. Мосенжик.  
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пиєничного, од. обл. 0-139073.



Учасники VI з'їзду Спілки композиторів України (зліва направо) заслужений діяч мистецтв УРСР О. І. Білаш, Л. О. Грабовський, заслужений діяч мистецтв УРСР В. С. Губаренко у перерві між засіданнями.

Київ, 30 січня 1974 р.

Автор зйомки А. Б. Піддубний.

*ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-165267.*



Український композитор, заслужений діяч мистецтв УРСР О. І. Білаш дає автографи делегатам XXI з'їзду ЛКСМ України.

Київ, 27 березня, 1970 р. Автор зйомки Е. І. Малишевський.

*ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-151073.*



Український композитор, народний артист УРСР О. І. Білаш (праворуч)  
і поет Д. В. Павличко за роботою.

Київ, вересень 1987 р.

Автор зйомки Ю. П. Мосенжик.

*ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-213139.*

There is published photo collection of documents from the fonds of the Central State Archives of Audio and Visual Documents of Ukraine named after H. S. Pshenychnyi, illuminating the life and work of Ukrainian composer O. I. Bilash.

**Key words:** O. I. Bilash; the pop tunes; the hit; the academic works; the movies; the Central State Archives of Audio and Visual Documents of Ukraine named after H. S. Pshenychnyi.